

Огляд оновлень порядку акредитації освітніх програм у сфері вищої освіти

Інформаційно-аналітична довідка

Підготували Григорій Рій та Євген Ніколаєв

1 серпня 2024 р. набрало чинності нове Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти¹ (далі — **Положення-2024**), яке було ухвалене Міністерством освіти і науки України (далі — **МОН**) за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі — **Нацагентство**) на заміну аналогічному положенню, що діяло з 2019 року² (далі — **Положення-2019**).

Нові вимоги до змісту освітніх програм

Оновлені критерії проведення акредитаційної експертизи (додаток 1 до Положення-2024) визначають, що кожна освітня програма має забезпечувати:

- формування загальнокультурних та громадянських компетентностей, досягнення програмних результатів навчання, що передбачають готовність здобувача самостійно здійснювати аналіз та визначати закономірності суспільних процесів, та
- набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, спрямованих на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року³.

¹ Наказ МОН від 15.05.2024 № 686 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24>.

² Наказ МОН від 11.07.2019 № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19>.

³ Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». URL: <https://tinyurl.com/vd98bmd7>; Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

Одночасна акредитація декількох освітніх програм

Положення-2019 допускало одночасну акредитацію під час однієї акредитаційної експертизи декількох освітніх програм одного освітнього рівня. Положення-2024 передбачає можливість одночасної акредитації не більш як трьох освітніх програм за такими варіантами:

- дві або три освітніх програми однієї спеціальності в межах одного або послідовних двох рівнів вищої освіти;
- дві або три освітніх програми у межах одного рівня вищої освіти, що можуть належати як до однієї спеціальності, так і до однієї з комбінацій спеціальностей, визначених додатком 2 до Положення-2024.

Наше попереднє дослідження⁴ засвідчило, що практика одночасної акредитації двох освітніх програм є неефективною з точки зору забезпечення належної глибини аналізу кожної освітньої програми. Під час такої експертизи експерти Нацагентства можуть плутатися у двох освітніх програмах, надавати обом програмам однакові або подібні характеристики, недостатньою мірою аналізувати унікальні особливості та відмінності кожної з них. Тому ми не рекомендуємо подавати декілька освітніх програм на одночасну акредитаційну експертизу.

Постакредитаційний моніторинг

Положення-2024 запроваджує проведення безкоштовного для закладів вищої освіти постакредитаційного моніторингу освітніх програм. Під цим поняттям мається на увазі «оцінювання Національним агентством виконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та/або відповідності Критеріям». Тобто метою моніторингу є своєрідний контроль над виконанням закладом вищої освіти рекомендацій, наданих йому членами експертних груп та галузевих експертних рад під час попередньо проведеної акредитаційної експертизи. Зазвичай постакредитаційний моніторинг здійснюватиметься на третьому році після акредитації, але за певних обставин він може бути проведений позачергово. За результатами постакредитаційного моніторингу Нацагентство прийматиме одне з таких рішень:

- у разі встановлення виконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та відповідності Критеріям — про успішне проходження постакредитаційного моніторингу;

⁴ Ефективна та прозора процедура акредитації освітніх програм правників як необхідна умова якості юридичної освіти / Т. Хутор, А. Климосюк, А. Пеценчук, Є. Ніколаєв, І. Шемелинець, Г. Рій, К. Грищенко, Р. Пятушко. Київ, Інститут законодавчих ідей, Аналітичний центр «ОсвітАналітика», 2024. 135 с. URL: <https://tinyurl.com/fnvhjsw4>.

- у разі виявлення часткового невиконання рекомендацій та/або часткової невідповідності Критеріїв — про проходження постакредитаційного моніторингу із зауваженнями. У цьому випадку Нацагентство надає закладу вищої освіти роз'яснення щодо виконання таких критеріїв та/або попереджає про необхідність їх виконання і встановлює строк для усунення виявлених недоліків;
- у разі виявлення невиконання критеріїв акредитації (встановлення повної невідповідності визначеному критерію та/або виявлення недоліків, що мають фундаментальний характер...) або у разі відмови закладу вищої освіти від проходження постакредитаційного моніторингу — про припинення дії сертифіката про акредитацію відповідної освітньої програми.

Зміна обставин, за яких освітня програма отримує зразкову акредитацію

Згідно з Положенням-2019, освітня програма отримувала акредитацію з визначенням «зразкова», якщо вона одержала оцінку «А» за щонайменше п'ятьма критеріями акредитації і не отримала оцінку «Е» або «F» за жодним критерієм.

Положення-2024 уточнює зазначену умову в спосіб, що для отримання зразкової акредитації освітня програма має отримати оцінку «А» за п'ятьма критеріями включно з кожним з таких критеріїв:

1. Критерій 2 «Структура та зміст освітньої програми».
2. Критерій 6 «Людські ресурси».
3. Критерій 8 «Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми».
4. Для програм підготовки докторів філософії/докторів мистецтва — критерій 10 «Навчання через дослідження».

Зміна обставин, за яких освітня програма отримує умовну акредитацію

Згідно з Положенням-2019, освітня програма отримувала умовну акредитацію терміном на один рік, якщо вона отримала оцінку «Е» за одним або двома критеріями і не має оцінки «F» за жодним критерієм. Якщо оцінок «Е» три і більше або програма має хоча б одну оцінку «F», Нацагентство відмовляло такій освітній програмі в акредитації.

Положення-2024 збільшило «дозволену» кількість оцінок «Е» для надання умовної акредитації з двох до трьох. Відповідно, кількість відмов в акредитації імовірно зменшиться.

Ми вважаємо цю зміну невиправданою. Навіть у більш «жорстких» рамках, що встановлювались Положенням-2019, відмову в акредитації отримувала мізерна частина

освітніх програм (в межах 1–2% від їхньої загальної кількості⁵), що не узгоджується із популярною в професійному середовищі думкою про помітний масштаб поширення в освітній системі України програм вищої освіти неналежної якості.

Форми проведення акредитаційної експертизи

Від початку пандемії COVID-19 значна частина акредитаційних експертиз Нацагентства проводилась в дистанційній формі.

Положення-2024 натомість визначає, що акредитаційні експертизи, як правило, проводитимуться очно. Встановлено винятки з цього правила, за яких експертиза може проводитись у змішаному або дистанційному форматі:

- заклад вищої освіти є тимчасово переміщеним;
- заклад вищої освіти розташований на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії та/або зазнав руйнувань внаслідок бойових дій;
- Нацагентство прийняло рішення про проведення експертизи у змішаному або дистанційному форматі «з урахуванням обставин здійснення освітньої діяльності за освітньою програмою в умовах воєнного стану та необхідності забезпечення безпеки для всіх учасників акредитаційної експертизи»⁶.

Інші оновлення у Положенні-2024

- Визначено, що участь закладу вищої освіти у процесі акредитації забезпечує зокрема **гарант освітньої програми** — визначений закладом вищої освіти науково-педагогічний або науковий працівник. Функції, повноваження, порядок призначення та вимоги до гаранта освітньої програми визначаються закладом вищої освіти самостійно.
- Унормовано особливості проведення акредитаційної експертизи узгоджених освітніх програм, що реалізуються закладом вищої освіти у партнерстві з іншим українським або іноземним закладом чи науковою установою.
- Унормовано можливість участі міжнародного експерта у проведенні акредитаційної експертизи.

⁵ Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2023 рік. С. 27-63. URL: <https://tinyurl.com/5dtp5t49>.

⁶ Це положення може розглядатися як надмірне дискреційне повноваження Нацагентства, отже, корупційний ризик. Див. підпункт 1 пункту 1 розділу III Методології проведення антикорупційної експертизи..., затвердженої наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 18.05.2023 № 109/23. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/2023/06/Metodologiya-AKE-nakaz-109-vid-18.05.2023-1.pdf>.

- Визначено, що для забезпечення відкритості та прозорості акредитації на офіційному вебсайті закладу вищої освіти **в машинозчитувальному форматі** оприлюднюється низка документів акредитаційної експертизи.
- Визначено порядок внесення до ЄДЕБО інформації про акредитацію освітньої програми, проведеної іноземним акредитаційним агентством⁷.

Зміни до критеріїв та підкритеріїв акредитації

Зазнали вдосконалення критеріїв/підкритеріїв, за якими здійснюється оцінювання освітніх програм під час акредитаційної експертизи. Ключові зміни критеріїв/підкритеріїв показано в таблиці 1 нижче.

⁷ Перелік іноземних акредитаційних агентств та агентств із забезпечення якості вищої освіти, які видають сертифікати про акредитацію освітніх програм, що визнаються в Україні : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 554-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2019-%D1%80>.

Таблиця 1. Порівняння критеріїв та підкритеріїв акредитації освітніх програм у сфері вищої освіти у редакції 2019 та 2024 рр.⁸

Критерії/підкритерії акредитації згідно з Положенням-2019	Критерії/підкритерії акредитації згідно з Положенням-2024
2.7. Зміст освітньої програми враховує вимоги відповідного професійного стандарту (за наявності).	1.2. Зміст освітньої програми враховує вимоги відповідних професійних стандартів (за наявності). Освітні програми, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій, мають забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів.
1.3. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм	1.5. Мета освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку науки , спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм.
2.2. Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, становлять логічну взаємопов'язану систему та в сукупності дають можливість досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.	2.2. Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, становлять логічну взаємопов'язану систему та в сукупності дають можливість досягти заявленої мети та програмних результатів навчання. Зміст освітньої програми забезпечує формування загальнокультурних та громадянських компетентностей, досягнення програмних результатів навчання, що передбачають готовність здобувача самостійно здійснювати аналіз та визначати закономірності суспільних процесів.
2.9. Структура освітньої програми та навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти за дуальною формою у разі її здійснення узгоджені із завданнями та особливостями цієї форми здобуття освіти.	2.8. Структура освітньої програми, освітні компоненти забезпечують практикоорієнтованість освітньої програми або узгоджені із завданнями та особливостями дуальної форми здобуття освіти (у разі реалізації цієї форми на освітній програмі).
Підкритерій відсутній.	2.9. Освітня програма забезпечує набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, направлених на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

⁸ До таблиці не включено зміни редакційного характеру (як-от заміна слова «цілі» словом «мета» і подібне).

<p>3.1. Правила прийому на навчання за освітньою програмою є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному вебсайті закладу вищої освіти.</p>	<p>3.1. Правила прийому на навчання за освітньою програмою, укладені відповідно до Умов (Порядку) прийому на навчання для здобуття вищої освіти, є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному вебсайті закладу вищої освіти.</p>
<p>3.3. Визначено чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Лісабон, 1997 р.), є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</p>	<p>3.3. Заклад вищої освіти у межах освітньої програми здійснює визнання програмних результатів навчання та кваліфікацій, здобутих на інших освітніх програмах (зокрема під час академічної мобільності). Таке визнання здійснюється відповідно до чітких і зрозумілих правил, що не суперечать національному законодавству та міжнародним актам, є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються.</p> <p>Процедура та прийняті рішення про визнання належним чином документуються відповідно до законодавства.</p>
<p>3.4. Визначено чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, що є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</p>	<p>3.4. Заклад вищої освіти у межах освітньої програми здійснює визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти. Таке визнання здійснюється відповідно до чітких і зрозумілих правил, що не суперечать законодавству, є доступними для всіх учасників освітнього процесу.</p>
<p>4.1. Форми та методи навчання і викладання сприяють досягненню заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи.</p>	<p>4.1. Освітній процес відповідає вимогам законодавства. Методи, засоби та технології навчання і викладання сприяють досягненню заявлених у освітній програмі мети та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи</p>
<p>4.5. Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти.</p>	<p>4.5. Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності за освітньою програмою та закладу вищої освіти.</p>
<p>5.2. Форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам стандарту вищої освіти (за наявності).</p>	<p>5.2. Форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам стандарту вищої освіти (за наявності). Результати навчання підтверджуються результатами єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями, за якими він запроваджений.</p>

<p>5.3. Визначено чіткі та зрозумілі правила проведення контрольних заходів, що є доступними для всіх учасників освітнього процесу, які забезпечують об'єктивність екзаменаторів, зокрема охоплюють процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначають порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження, та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</p>	<p>5.3. Визначено чіткі та зрозумілі правила проведення контрольних заходів (у тому числі щодо наукової складової освітньо-наукової програми, за якою здійснюється підготовка здобувачів ступеня доктора філософії), що є доступними для всіх учасників освітнього процесу, забезпечують об'єктивність екзаменаторів (зокрема охоплюють процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів), визначають порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження, та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</p>
<p>6.1. Академічна та/або професійна кваліфікація викладачів, задіяних до реалізації освітньої програми, забезпечує досягнення визначених відповідною програмою цілей та програмних результатів навчання.</p>	<p>6.1. Викладачі, залучені до реалізації освітньої програми, з огляду на їх кваліфікацію та/або професійний досвід спроможні забезпечити освітні компоненти, які вони реалізують у межах освітньої програми, з урахуванням вимог щодо викладачів, визначених законодавством.</p>
<p>6.3. Заклад вищої освіти залучає роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу.</p> <p>6.4. Заклад вищої освіти залучає до аудиторних занять професіоналів-практиків, експертів галузі, представників роботодавців.</p>	<p>6.3. Заклад вищої освіти залучає роботодавців, їх організації, професіоналів-практиків та експертів галузі до реалізації освітнього процесу.</p>
<p>7.1. Фінансові та матеріально-технічні ресурси (бібліотека, інша інфраструктура, обладнання тощо), а також навчально-методичне забезпечення освітньої програми гарантують досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів навчання.</p>	<p>7.1. Навчально-методичне забезпечення освітньої програми, фінансові та матеріально-технічні ресурси (програмне забезпечення, обладнання, бібліотека, інша інфраструктура тощо) забезпечують досягнення визначених освітньою програмою мети освітньої програми та програмних результатів навчання.</p>
<p>7.4. Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою.</p>	<p>7.4. Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку, підтримку фізичного та ментального здоров'я здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньою програмою.</p>
<p>7.6. Наявні чіткі і зрозумілі політика та процедури вирішення конфліктних ситуацій (зокрема пов'язаних із сексуальними домаганнями, дискримінацією та/або корупцією тощо), які є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</p>	<p>7.6. Наявні унормовані антикорупційні політики, процедури реагування на випадки цькування, дискримінації, сексуального домагання, інших конфліктних ситуацій, які є доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.</p>

8.4. Наявна практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми.	8.4. Наявна практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми (крім випадку проходження акредитації вперше) .
8.5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої програми.	8.5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на результати моніторингу освітньої програми та/або освітньої діяльності з реалізації освітньої програми, зокрема здійснений через опитування заінтересованих сторін .
9.3. Заклад вищої освіти своєчасно оприлюднює на своєму офіційному вебсайті точну та достовірну інформацію про освітню програму (включаючи її цілі, очікувані результати навчання та компоненти) в обсязі, достатньому для інформування відповідних заінтересованих сторін та суспільства.	9.3. Заклад вищої освіти забезпечує на своєму веб-сайті відкритий доступ до інформації та документів відповідно до законодавства. Заклад вищої освіти своєчасно оприлюднює на своєму офіційному вебсайті точну та достовірну інформацію про освітню програму (освітню програму у повному обсязі, навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін, можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти) в обсязі, достатньому для інформування відповідних заінтересованих сторін та суспільства.
10.1. Зміст освітньо-наукової програми відповідає науковим інтересам аспірантів (ад'юнктів) і забезпечує їх повноцінну підготовку до дослідницької та викладацької діяльності в закладах вищої освіти за спеціальністю та/або галуззю.	10.1. Зміст освітньо-наукової (освітньо-творчої) програми забезпечує повноцінну підготовку аспірантів (ад'юнктів) до розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності за відповідною спеціальністю (спеціальностями) та/або галуззю знань (галузями знань), володіння методологією наукової та педагогічної діяльності .
Підкритерій відсутній.	10.3. Заклад вищої освіти здатний сформуванати разові спеціалізовані вчені ради (разові спеціалізовані ради з присудження ступеня доктора мистецтва) для атестації аспірантів (ад'юнктів), які навчаються на відповідній освітній програмі.
10.3. Заклад вищої освіти організаційно та матеріально забезпечує в межах освітньо-наукової програми можливості для проведення й апробації результатів наукових досліджень відповідно до тематики аспірантів (ад'юнктів) (проведення регулярних конференцій, семінарів, колоквіумів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо).	10.4. Заклад вищої освіти організаційно та матеріально забезпечує можливості для виконання наукових досліджень (творчих проєктів) і апробації їх результатів відповідно до тематики аспірантів (ад'юнктів) (проведення регулярних конференцій, семінарів, колоквіумів, концертів, спектаклів, майстер-класів, персональних виставок, публічних виступів , надання доступу до використання лабораторій, обладнання, інформаційних та обчислювальних ресурсів тощо).

<p>10.4. Заклад вищої освіти забезпечує можливості для залучення аспірантів (ад'юнктів) до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю, зокрема через виступи на конференціях, публікації, участь у спільних дослідницьких проєктах тощо.</p>	<p>10.5. Заклад вищої освіти забезпечує можливості для залучення аспірантів (ад'юнктів) до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю, зокрема через виступи на конференціях, публікації, концерти, спектаклі, майстер-класи, персональні виставки, публічні виступи, участь у спільних дослідницьких (творчих мистецьких) проєктах тощо.</p>
<p>10.5. Наявна практика участі наукових керівників аспірантів у дослідницьких проєктах, результати яких регулярно публікуються та/або практично впроваджуються.</p>	<p>10.6. Наявна практика участі наукових (творчих) керівників аспірантів (ад'юнктів) у дослідницьких (творчих мистецьких) проєктах, результати яких регулярно публікуються, презентуються та/або практично впроваджуються.</p>